

LAKIALOITE

Laki avioliittolain muuttamisesta, rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luvun kumoamisesta sekä transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n toisen momentin kumoamisesta

Eduskunnalle

1. Lakialoitteen keskeinen sisältö

Lakialoitteessa ehdotetaan avioliittolakia muutettavaksi tasa-arvoiseksi siten, että avioliitto on mahdollinen myös samaa sukupuolta olevien henkilöiden välillä. Muutos koskisi siviilivihkimistä. Uskonnolliset yhdyskunnat voivat jatkossakin asettaa uskonnosta johtuvia lisäedellytyksiä kirkollisen avioliiton solmimiselle, kuten ne ovat tähänkin asti tehneet.

Avioliittolain muutos aiheuttaisi muutoksia myös avioliittoasetukseen. Samalla kumottaisiin ensimmäinen luku rekisteröidystä parisuhteesta säädetystä laista siten, että uusien parisuhteiden rekisteröinnin mahdollisuus päättyisi, ja kumottaisiin transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetussa laissa olevat säädökset parisuhdeinstituution vaihtumisesta. Olemassa olevat rekisteröidyt parisuhteet ja niiden ehdot pysyisivät voimassa, ja ne olisivat molempien parisuhteen osapuolien yhteisellä ilmoituksella muutettavissa avioliitoiksi.

Keskeiset lakimuutoksen oikeudelliset vaikutukset olisivat nimilain ja lapseksiottamisesta annetun lain soveltamista rajoittavien säädösten poistuminen.

2. Lainsäädännön nykytila ja kansainvälinen vertailu

Voimassa olevan avioliittolain (234/1929) 1 §:n ([16.4.1987/411](#)) mukaan keskenään kihlautuneet nainen ja mies voidaan vihkiä avioliittoon kun on selvitetty, ettei avioliitolle ole esteitä. Avioliittolain 14 §:n ([29.8.2008/572](#)) mukaan vihkiminen toimitetaan joko kirkollisena vihkimisenä tai siviilivihkimisenä. Kirkollinen vihkiminen toimitetaan evankelis-luterilaisessa tai ortodoksisessa kirkossa taikka rekisteröidyssä uskonnollisessa yhdyskunnassa.

Samaa sukupuolta olevat henkilöt eivät voi nykyisin solmia avioliittoa. Samaa sukupuolta olevat kumppanit voivat kuitenkin rekisteröidä parisuhteensa siten, kuin laissa rekisteröidystä parisuhteesta (950/2001) säädetään. Parisuhteen rekisteröinnillä on samat oikeusvaikutukset kuin avioliitolla lukuun ottamatta erikseen laissa säädettyjä poikkeuksia, jotka rajoittavat rekisteröidyssä parisuhteessa olevien puolisojen oikeudet vähäisemmiksi kuin aviopuolisoiden.

Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) säännöksiä lapseksi ottamisesta, ellei adoptoitava lapsi ole toisen puolison lapsi. Rekisteröityyn parisuhteeseen ei sovelleta nimilain (694/1985) säännöksiä puolison sukunimestä, joten parisuhteensa rekisteröivät puoliset eivät voi ottaa yhteistä sukunimeä tai yhdistelmänimeä ilmoittamalla siitä rekisteriviranomaiselle.

Ehkä merkittävin avioliiton ja rekisteröidyn parisuhteen välinen ero on kuitenkin periaatteellinen. Rekisteröity parisuhde on avioliitosta erillinen oikeudellinen instituutio, joka tarjoaa samat velvollisuudet, mutta ei kaikkia samoja oikeuksia.

Kahden miehen tai kahden naisen on mahdollista avioitua EU-maista nykyään Ruotsissa, Hollannissa, Belgiassa, Portugalissa ja Espanjassa. EU:n ulkopuolella vastaava tasa-arvoinen avioliittolaki on käytössä Norjassa, Islannissa, Argentiinassa, Kanadassa ja Etelä-Afrikassa. Yhdysvalloissa samaa sukupuolta olevat parit voivat avioitua Connecticutissa, Iowassa, Massachusettsissa, New Hampshiressa, Vermontissa, New Yorkin osavaltiossa sekä Columbian piirikunnassa. Näiden lisäksi perheen ulkoinen adoptio on mahdollinen samaa sukupuolta oleville pareille Andorrassa, Brasiliassa, Tanskassa, Englannissa, Walesissa ja Skotlannissa sekä Uruguayssä. Lisäksi ainakin Saksassa, Luxemburgissa ja Nepalissa tasa-arvoisen avioliittolain säätämistä harkitaan tai aiotaan esittää.

3. Lakialoitteen perustelut

3.1 Muutokset avioliittoinstituutioon

Avioliitto ei ole mikä tahansa kahden ihmisen välinen sopimus, vaan sillä on erityinen arvo suomalaisille ja suomalaiselle yhteiskunnalle. Avioliittoinstituutiolla yhteiskunta pyrkii tukemaan

perheitä ja niiden pysyvyyttä sekä symbolisilla että konkreettisilla tavoilla, riippumatta puolisoiden ominaisuuksista.

Tarjoamalla mahdollisuuden avioliittoon myös samaa sukupuolta oleville pareille yhteiskunta osoittaa, että myös nämä parisuhteet ovat yhteiskunnan tunnustuksen arvoisia samoista syistä kuin miehen ja naisen väliset avioliitot. Tasa-arvoinen avioliittolaki ei heikentäisi olemassa olevien avioliittojen nauttimaan arvostusta ja tukea, vaan ulottaisi sen koskemaan laajempaa joukkoa ihmisiä.

Suomen perustuslaki edellyttää yhdenvertaisuutta kansalaisten kesken, eikä ketään saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan sukupuolen perusteella. Sukupuoleen perustuva syrjäntäkielto pitää sisällään myös syrjinnän seksuaalisen suuntautumisen perusteella.

Yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen edellyttää lainsäädännön olevan sukupuolineutraalia kaikkialla, missä sukupuolierityiselle kohtelulle ei ole riittäviä perusteluja.

Nykyisin lainsäädäntö rajaa avioliittoinstituution eri sukupuolta oleville pareille ja vaikutuksiltaan sitä heikomman rekisteröidyn parisuhteen samaa sukupuolta oleville pareille. Näin lainsäädännössä asetetaan samaa sukupuolta olevat parit laissa eriarvoiseen asemaan erisukupuolisten pariin kanssa. Tälle erottelulle ei ole osoitettavissa hyväksyttäviä syitä.

Erilliset instituutiot ovat olemassa juuri siitä syystä, että aiemmin suomalaisessa yhteiskunnassa on haluttu antaa eri arvo erilaisille parisuhteille. Tilanne on verrattavissa siihen, että käytössä olisi erillinen parisuhdelaki esimerkiksi romaneille, suomenruotsalaisille tai tummaihoisille.

Parisuhdeinstituutioiden erillisyys on myös ongelmallinen, jos toinen puolisoista korjaa sukupuoltaan. Tällöin nykyllä lainsäädännön mukaan avioliitto muuttuu rekisteröidyksi parisuhteeksi ja rekisteröity parisuhde avioliitoksi. Asia voi olla vaikea esimerkiksi pareille, jotka katsovat uskonnollisen vakaumuksensa pohjalta solmineensa pysyvän ja purkamattoman liiton, jota he eivät halua muuttaa toiseksi parisuhdeinstituutioksi.

Edellä esitetyillä perusteilla lakialoitteessa esitetään avioliiton solmimisen mahdollistamista myös samaa sukupuolta oleville pareille. Samalla poistuu tarve transseksuaalin sukupuolen vahvistamista koskevassa laissa oleville säännöksille parisuhdeinstituution vaihdoksesta.

Avioliitto-instituution muutos vaikuttaisi suoraan ainoastaan siviiliviikkimiseen. Uskonnollisilla yhdyskunnilla säilyisi mahdollisuus asettaa uskonnosta johtuvia lisäedellytyksiä kirkollisen avioliiton solmimiselle. Tämä oikeus perustuu perusoikeuksiin kuuluvaan uskonnonvapauteen (perustuslaki 11 §) ja uskonnollisten instituutioiden autonomiaan, jota nyt esitetty muutos vahvistaisi.

3.2 Muutokset rekisteröity parisuhde -instituutioon

Lakialoitteessa esitetään luovuttavaksi uusien parisuhteiden rekisteröinnistä, koska kahdelle erilliselle parisuhdeinstituutiolle ei ole tarvetta. Lakiteknisesti tämä toteutettaisiin kumoamalla rekisteröidyistä parisuhteista annetun lain 1 luku, joka käsittää parisuhteen rekisteröimistä koskevat pykälät.

Lakialoitteessa ei ehdoteta muutettavaksi olemassa olevia rekisteröityä parisuhteita tai niihin liittyviä oikeuksia. Solmitut rekisteröidyt parisuhteet olisi kuitenkin mahdollista muuttaa puolisoiden yhteisellä ilmoituksella avioliitoiksi. Näin on toimittu tasa-arvoisen avioliittolain säätämisen yhteydessä esimerkiksi Ruotsissa.

Rekisteröidystä parisuhteesta annetussa laissa on myös kansainvälisoikeudellisia säännöksiä rekisteröidyn parisuhteen tunnustamisesta Suomessa. Oikeusministeriön selvityksen (OM Selvityksiä ja ohjeita 83/2010) mukaan näiden säädösten kumoaminen voisi johtaa siihen, että ulkomailla rekisteröityjä parisuhteita ei enää tunnustettaisi Suomessa. Tästä syystä kansainvälisoikeudelliset säädökset on syytä säilyttää voimassa myös jatkossa.

3.3 Adoptio-oikeus

Lakialoitteessa esitetty mahdollisuus samaa sukupuola oleville pareille solmia avioliitto mahdollistaisi myös heille perheen ulkoisen adoption. Tämä muutos perustuu lasten etuun. Lapsen etu on saada turvalliset, rakastavat sekä lapsesta hyvin huolehtivat vanhemmat. Se, että vanhemmat ovat samaa sukupuolta, ei vaikuta lapsen kielteisesti. Asia tutkittiin jo vuonna 2008, kun säädettiin laki rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 9 §:n muuttamisesta (391/2009), jolla mahdollistettiin perheen sisäinen adoptio myös rekisteröidyssä parisuhteessa. Lain esitöissä (HE198/2008 vp) todettiin mm. seuraavaa: "Tieteellisistä tutkimuksista saadun tiedon perusteella lapsen kasvaminen perheessä, jossa vanhemmat ovat samaa sukupuolta, ei vaikuta haitallisesti lapsen seksuaaliseen tai sosiaaliseen kehitykseen taikka tunne-elämään ja käyttäytymiseen." Sama lopputulos esitetään myös Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksessä (STM julkaisuja 2003:10).

Lisäksi em. hallituksen esityksessä todettiin, että: "Perheen sisäisen adoption tultua mahdolliseksi rekisteröityjen parien perheissä tällaisessa perheessä elävä lapsi voisi kokea elävänsä perhemuodossa, joka on yhteiskunnan silmissä tunnustettu ja hyväksytty. Myös tällä voidaan arvioida olevan myönteinen vaikutus lapsen kehitykseen ja minäkuvaan."

Yhteiskunnan tulisikin lasten edun näkökulmasta hyväksyä samaa sukupuolta olevien perheet yhdenvertaisiksi ja poistaa perusteeton jaottelu samaa ja eri sukupuolta olevien parisuhteiden väliltä.

Samaa sukupuolta olevilla pareilla on täysi adoptio-oikeus Suomea lukuun ottamatta kaikissa Pohjoismaissa ja kaikkiaan 14 maailman maassa, 12 Yhdysvaltain osavaltiossa ja 3 Australian osavaltiossa. Samaa sukupuolta olevien parien adoptio-oikeus ei tilastotietojen valossa näytä vaikuttaneen negatiivisesti adoptiomääriin eikä muiden parien adoptointimahdollisuuksiin.

3.4 Yhteinen sukunimi

Nykyisin avioliitossa on puolisoilla mahdollisuus ottaa yhteinen sukunimi, mutta näitä nimilain säädöksiä ei sovelleta rekisteröidyissä parisuhteissa. Lakiehdotuksen hyväksymisen jälkeen myös samaa sukupuolta olevat parit voisivat avioliiton solmiessaan ottaa yhteisen sukunimen pelkällä ilmoituksella.

Kun laki rekisteröidystä parisuhteesta säädettiin, perusteltiin rajoitusta yhteisen sukunimen ottamiseen sillä, että parikumppanien tarve yhteiseen sukunimeen on vähäisempi kuin aviopuolisoilla, joilla yhteisen sukunimen käyttö perustuu vanhaan perinteeseen. Yhteinen nimi on tapa, jolla parisuhteen virallisuutta voidaan korostaa, ja se perustuu vanhaan kulttuuriperinteeseen. Se, että puoliso on samaa sukupuolta, ei vähennä tarvetta korostaa parisuhteen virallistettua luonnetta tai tarvetta olla hyväksytty suomalaisessa kulttuurissa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,
että eduskunta hyväksyy seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki avioliittolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan avioliittolain (234/1929) 1 §:n 1 momentti, 108 §:n 1 ja 2 momentti ja 115 §:n 1 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 1 momentti laissa 411/1987, 108 §:n 1 ja 2 momentti sekä 115 §:n 1 momentti laissa 1226/2001, seuraavasti:

1 §

Kaksi henkilöä, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet.

108 §

Kahden henkilön oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä määräytyy Suomen lain mukaan.

Jos henkilöt eivät kumpikaan ole Suomen kansalaisia eikä kummallakaan ole asuinpaikkaa Suomessa, heillä on oikeus solmia avioliitto Suomen viranomaisen edessä vain, jos avioliitto on sallittu Suomen lain mukaan ja jos kummallakin on oikeus solmia avioliitto sen valtion lain mukaan, jonka kansalainen hän on tai jossa hänellä on asuinpaikka, tai sen valtion lain mukaan, jota jommassakummassa näistä valtioista on sovellettava avioliiton esteiden tutkintaan. Kihlakumppani on velvollinen esittämään hyväksyttävän selvityksen oikeudestaan solmia avioliitto vieraan valtion lain mukaan.

115 §

Avioliitto, johon sen osapuolet ovat menneet vieraassa valtiossa sen valtion viranomaisen edessä, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa avioliitto solmittiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisoilla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa.

Tämä laki tulee voimaan * päivänä *kuuta 20**.

2.

Laki
rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain 1 luvun kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan rekisteröidystä parisuhteesta annetun lain (950/2001) 1 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen.

Tämä laki tulee voimaan * päivänä *kuuta 20**.

3.

Laki
transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain 2 §:n toisen momentin
kumoamisesta

1 §

Tällä lailla kumotaan transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta annetun lain (563/2002) 2 §:n 2 momentti ja 3 momentti.

Tämä laki tulee voimaan * päivänä *kuuta 20**.

Helsingissä ____ päivänä _____kuuta 2011